

Khioslu İon'un *Epidemiai* Eserinden Portreler

Portraits from the Work of *Epidemiai* by Ion of Chios

Ayşen SİNA*

Öz

Tragedyadan lirik şiire, felsefeden yerel tarih yazıcılığına kadar çok çeşitli edebi türde eserler veren Khioslu İon, döneminin en üretken yazarlarından. Geç dönem yazarlarının atıflarından günümüze ulaşan eserleri arasında en göze çarpanı ***Epidemiai/Seyahatler***'dir. Vatanı Khios'u ziyaret edenler ile kendi seyahatlerinde karşılaştığı Yunan dünyasının ünlü kişilerini anlattığı ***Epidemiai*** içerik olarak bir hatıratır. İon bu eserinde Pers Savaşının sonu ile Peloponnesos Savaşının başlangıcı arasında ortaya çıkan Atina'nın devlet yapısındaki değişiklikleri ele almıştır. Kleisthenes'in ılımlı oligarşik sisteminden Perikles'in demokratik sistemine geçiş politikalarını anlatır. ***Epidemiai***'dan günümüze kalan fragmanlar Sokrates, Sophokles, Perikles ve Kimon'un portreleri hakkındadır. Bu makalede tartışılacağı üzere İon'un ilk bakışta apolitik bir tutumla ele aldığı kişisel nitelendirmeleri gibi görünen anlatımında gerçekte dönemin gizli politik akımları ve çekişmeleri vardır. Khios'ta aristokrasiye bağlı biri olarak oligarşik yönetim altında yaşayan İon'un, Perikles hakkındaki saldırgan ve aşağılayıcı düşünceleri bu dünya görüşünün bir yansımasıdır. Panhellenik düşünceyi benimsediği anlaşılan İon'un, Kimon anlatısından aslında kozmopolit aristokratik değerlerin sürdürücüsü olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Khioslu İon, *Epidemiai*, Kimon, Perikles, Sophokles.

Abstract

Ion of Chios, who produced a great deal of literary works in various genres ranging from tragedy to lyric poetry, from philosophy to local historiography, is one of the most versatile authors of his era. The most prominent of his works among those that reached today from the references of the authors of the later periods is ***Epidemiai/Visitors***. ***Epidemiai*** is a memoir by content where he narrates the stories

* Öğr. Gör. Dr. A. Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü.

of famous people visiting his hometown Chios or of those whom he had met on his visits. Ion writes about the changes that took place between the end of the Persian War and the beginning of the War of Peloponnesus within the Athenian state structure. He talks about the politics of transition from Cleisthenes's moderate oligarchic system to Pericles's democratic system. The fragments that have survived from *Epidemiai* are about the portraits of Socrates, Sophocles, Pericles, and Cimon. This article argues that those portraits, which seem to be apolitical personal statements at first glance, in fact involve the latent political movements and controversies of the era. Ion's aggressive and derogatory remarks about Pericles are the reflections of his world view as an aristocratic person living in Chios under an oligarchic government. Ion who is seen to adopt Pan-Hellenic ideas is in fact understood to be a follower of cosmopolitan aristocratic values from his portrayal of Cimon.

Key Words: *Ion of Chios, Visitors/Memoirs, Cimon, Pericles, Sophocles.*

Sözlük yazarı Suidas, tarih vermeden Khioslu (Sakız Adası) İon'un¹ 82. Olimpiyatta, yani İ.Ö. 452-448 yıllarında ilk tragedyasını yazdığını söyler.² Başka bir bilgide ise İ.Ö. 429/428 yılında Epameinon arkhon iken, Perikles'in ölümünden sonra, Lesbos ayaklanmasından öncesinde, 422 yılında Atina'da öldüğü kaydı vardır. İon'un ölüm tarihi, hakkındaki bilgi İ.Ö. 422/421 kışında ya da 422 yazında kısa bir biyografi olarak tanımlanan Aristophanes'in *Bariş* eserinde yer alan bir bölümde kesin olarak verilmiştir. Aristophanes, İon'un ölüm haberini alınca kendisini onun "Sabah Yıldızı" adlı şiirinin sözleriyle anar:³ "Köle -Peki Sakızlı İon nasıl bir yıldız olmuş? Trygaios – 'Sabah Yıldızı' diye bir şiir yazdı ya, yukarıya gelir gelmez herkes ona 'sabah yıldızı' demiş. Köle- Ya göklerde süzülüp kayan ve yanıp sönen yıldızlar neymiş? Trygaios- Onlar şöleniden sarhoş dönen asilzadeler, ellerindeki fenerin ateşi yanıp sönüyor."

İon'un doğum tarihini kesin olmamakla birlikte Plutarkhos'un *Kimon* eserinde geçen bir öyküde kendi ifadelerinden çıkarmak mümkündür.⁴ Aynı yerde Plutarkhos, yazarın geç dönem kütüphanecileri tarafından *Επιδημιαί* (*Epidemiai* ya da *Seyahatler*) adı verilen kitabı hakkında da bilgi verir. İon ile aynı tarihte Atina'da yaşayan Theselyalı bir soylu olan Laomedon'un evinde verdiği ve Themistokles ile Kimon'un da katıldığı şölenin tarihi yazarın kendi ifadelerinden tespit edilebilir. Şölen tarihinde Sparta'da

¹ Bu çalışmayı hazırlarken 2007 yılında yayımlanan *The World of Ion of Chios* (Ed. V. Jennings-A.Katsaros. Mnemosyne Supplementa, 288. Leiden: Brill,2007) başlıklı kitaba erişemedim.

² Suidas s.v. Ἴων Χῖος; LEURINI 1992,4.

³ Aristophanes, *Bariş* 832-837; LEURINI 1992, 7.

⁴ Plutarkhos *Kimon* 9.1-5; LEURINI 1992, 106.

Eurypontidler sülalesinden bir kral vardı⁵ ve yine bu tarihte Kimon Atina'nın en ünlü komutanıydı. Şölende Kimon, Themistokles ve yüksek tabakadan misafirler adı geçen bu iki komutanın zaferlerini karşılaştırırlar ve Atina için hangisinin daha yararlı işler yaptığını tartışırlar. Kimon, Byzantion ve Sestos'u ele geçirmesiyle kendisinin İonialı müttefiklerinden daha zeki olduğunu kanıtlandığını anlatır. Söz konusu şölen tarihinde misafirler arasında yer alan Themistokles henüz sürgüne gönderilmemişti. Byzantium ve Sestos İ.Ö. 477 yılında, Perslerle yapılan savaşlardan biri olan ve 479 yılında yapılan Plataia Savaşında gösterdiği kahramanlıktan dolayı "Helenlerin Komutanı" unvanını alan Sparta kralı Pausanias komutasında zapt edilmiştir. Plutarkhos, Kimon'un "*bir kenti nasıl mamur ve zengin yapacağını bildiğini söylediğini*" aktarır.⁶ Kimon bu konuşmayı yaptığında Eurymedon (Köprüçay) zaferi yeni kazanılmış, fakat 464 yılındaki Thasos (Taşoz) Savaşı sırasında yaşanan Drabeskos felaketi ve Atina'da Areopag'ın yetkilerini kaldırmaya çalışan Ephialtes'in saldırıları henüz gerçekleşmemişti.⁷ Kimon'un Perslere karşı karada ve denizde kesin bir başarı kazandığı Eurymedon Savaşı İ.Ö. 467 yılında yapılmıştır. Dolayısıyla Laomedon'un evindeki şölen bu tarihten sonra, olasılıkla 464 yılında gerçekleşmiş olabilirdi. Çünkü bu tarihte Kimon başarı ve beğenilirliğinin doruğundaydı. Bu tarihler bize İon'un Atina'ya 16 yaşındayken geldiğini, Kimon'un Asyalı müttefiklerle yapılan politik düzenlemeler hakkında bilgi aktardığı bu yemek davetinde ise aşağı yukarı 18 ya da 19 yaşında olduğu, buradan yola çıkarak da İ.Ö. 480 veya biraz daha erken bir tarihte doğduğunu gösterir.⁸ Bununla birlikte İon'un doğum tarihini Webster⁹ İ.Ö. 492/488, West¹⁰ İ.Ö. 484-1 ve Huxley¹¹ ise 485/480 yılları aralığı olarak verirler.

İon'un İ.Ö. 477 yılında Delos Birliği'nin kurulmasıyla önemli bir kent konumuna gelen Atina'ya öğrenim amacıyla ilk gelişinin tarihi, Kimon'un Eion'u almasını kutlamak için Hermes Stoa'sına dikilen bir yazıtta yer almaktadır.¹² İon'un babası, İonia'da ve daha birçok yerde beğenilen

⁵ Athenaeus 11. 463A ve 496C; LEURINI 1992, 90; Eurypontidler Sparta'da İ.Ö. 469/8'den 428/7 yılına kadar hüküm süren kral ailesi. Sparta devletinin başında Agiadlar hanedanından bir kral varken bilinmeyen bir nedenle Eurypontidler ailesinden ikinci bir kral iktidar mevkiine çıkarılmış, böylece devletin başına, Eperios'ta olduğu gibi, yan yana hüküm süren ve aynı güç ve yetkiye sahip bulunan iki kral geçirilmiştir.

⁶ Plutarkhos, *Kimon* 9. LEURINI 1992, 106.

⁷ JACOBY 1947, 2.

⁸ JACOBY 1947, 2.

⁹ WEBSTER 1936, 263.

¹⁰ WEST 1985, 71.

¹¹ HUXLEY 1965, 31.

¹² Plutarkhos, *Kimon* 7; LEURINI 1992,140; IG 14, 1492; Eion: Strimon ya da Struma

Ksythos (ya da Xouthos) adıyla çağrılan ve Atina'nın amacını tüm kalbiyle benimsemiş olan Orthomenes idi. Aristoteles, *Fizik* eserinde Ksythos'un adını Pythagoras felsefesine bağlı biri olarak anar.¹³ Bu ifade iki bakımdan önemlidir; ilki V. yüzyılda Khios'ta matematikçi Hippokrates ve astronomi konusunda çalışan Oinopides'in çalışmalarının büyük kabul görmesi gibi, Pythagoras'ın görüşleri de yaygın kabul görmüştü. İkincisi Diogenes Laertios da "*Khioslu İon'un Triagmoi adlı eserinde Pythagoras'ın yazdığı bazı eserlerini Orpheus'a mal ettiğini*" söyleyerek Aristoteles'in İon'un babası –dolaylı olarak da İon- hakkındaki ifadesini güçlendirmektedir.¹⁴ İon'un, Pythagoras tarzı düşünceyle yani, "bütün her şey üçlemeden oluşur, ne bir eksik ne de bir fazladan. Örneğin erdem üç unsurdan oluşur: zeka, güç ve şans" ile ve bir Pythagoras hayranı olarak onun müzik teorisiyle ilgilendiğini biliyoruz.¹⁵ Babası İon'a kaderindeki tüm değişikliklere karşın Atina'ya bağlı kalmasını vasiyet etmiştir; İon'un da Atina'ya bağlılığını hayatıyla ödeyen oğlu Tydeos'a aynı şeyi vasiyet ettiği anlaşılmaktadır.¹⁶ İon'un Atina'ya gitme nedeni söz konusu tarihlerde bu kentin politik dünyanın merkezi haline gelmiş olmasıdır. Çünkü politikacıların yanı sıra sanatçıların, şairlerin ve düşünürlerin de ilgi odağıydı Atina. Ancak Atina'ya gelenlerin karakterleri ve başarıları üzerine kentin yaptığı etkileri belirlemek zordur. Bununla birlikte klasik çağ olarak da adlandırılan bu dönemin büyük şahsiyetleri kültürel başkent Atina'da toplanmış, insan karakter ve davranışlarının niteliği artmış, giderek daha gözle görülür yaratılar ortaya çıkmıştır. İşte İon Atina'da böyle bir ortamda ünlenmiş ve ölünceye kadar da ününü korumuştur.

Khioslu İon'dan günümüze kalan fragmanlar Plutarkhos, Athenaios, Diogenes gibi yazarlar ile Suidas ve Harpokration gibi sözlük yazarları tarafından aktarılır. Yazar tragedyadan lirik şiire, felsefeden yerel tarih yazıcılığına kadar çeşitli konularda eserler yazmıştır. İ.Ö.V. yüzyılda Elisli Hippias, Phliouslu Pratinas, Sikyonlu Neophron, Eretrialı Akhaios, Herakleialı Spintharos gibi Atinalı olmayıp burada tragedyalar yazan ve yarışmalara katılan yazarlar gibi, İon'un da metoikos¹⁷ olarak bulunduğu

ağzında bir kent);Atina'da tanrı Hermes adına yapılan, agoranın kuzeyinde yer alan ve etrafı yürüyüş yolları ile heykeller bulunan alan.

¹³ Aristoteles, *Fizik* 4.9.216B22.

¹⁴ Diogenes Laertios, VIII. "Pythagoras"; LEURINI 1992, 116.

¹⁵ Harpokration, s.v. 'Ιων; BLUMENTHAL 1939,6.

¹⁶ FGrH 392, T 3; LEURINI 1992, T 14;Thukydides VIII.38 "412/411 yılında Pedaritos, İon'un oğlu Tydeos ve taraftarlarını Atina'ya casusluk etmek suçuyla öldürtmüştü." Khios'un birlikten ayrılmasına çok kızan Atinalılar, bu adaya ellerinden gelen kötülüğü yaptılar. Tarafsız Thukydides, Khiosluların siyasetine hafifletici nedenler bulmaktan kendini alamıyor (T. Gökçöl, not 443).

¹⁷ Metoikos: Yunanlıların ülkelerinde yaşayan yabancılara verdikleri addır. Genellikle zanaat

Atina'da çok sayıda tragedya yazdığı bilinmektedir. Strabon'un¹⁸ Khios'ta doğmuş olan ünlü kişiler arasında "tragedya şairi İon" olarak saydığı ve günümüze son derece az sayıda fragman kalan tragedyalarının adları *Agamemnon*, *Alkmene*, *Argeioi*, *Eurytidai*, *Laertes*, *Mega Drama*, *Omphale*, *Teukros*, *Phoiniks e Oineus*, *Phoiniks Deuteros*, *Phoiniks*, *Phrouroi*, *Eks Adelon Dramaton* ile bir de *Omphale* adında satyr dramıdır. Ayrıca İon lehçesiyle yazılmış ve Khios kenti konusunda yerel tarih çalışması olan *Ktisis* ya da *Khiou Ktisis*, felsefi bir çalışma olduğu düşünülen *Kosmologikos ya da Triagmos (Triagmoi)*, ve son olarak *Epidemiai* eserinin bir başka adı olduğu ileri sürülen *Hypomnemata* vardır.¹⁹

Yazarın bilinen en önemli eseri geçmişin tanıklığını yapan ve Yunan edebiyatında ilk örnek olan "*Epidemiai*" olup kelime anlamı *seyahatler*'dir. Yabancı bir kente ve ülkeye, kısa ya da uzun süreliğine bir seyahat yapmak anlamına gelen "epidemein" fiilinden gelen "epidemiai" adı İon'un eserine Helenistik dönemde verilmiş olmalıdır. "Epidemia" Liddell-Scott sözlüğünde²⁰ "bir kentte yaşamak, kalmak, yerleşmek amacıyla gelme" anlamına gelirken Platon'un *Protagoras* 309d ve *İon* 530a diyaloglarında "gezinti, dolaşma, seyahat", Herodotos'ta (2.39) ise "bir yerde oturanlar, sakinler" anlamında kullanılmıştır. Ama yazarın kendi seyahatleri veya Khios'u ziyaret eden ünlü kimseler hakkındaki izlenimlerinin anlatımı olan *Epidemiai* içerik olarak özde anılardan oluşur. "*Anı, bir kimsenin başından geçen ya da kendi döneminde ortaya çıkan olay ve olguları bilgilerine, edintilerine, gözlem ve izlenimlerine bağlı kalarak anlattığı düzyazı biçimi*" olarak tanımlanabilir.²¹

Bununla birlikte İon'un *Epidemiai*'sının, ilk örnekleri İonia ve Batı Anadolu'da karşımıza çıkan biyografi türüne ait bir eser olduğu da düşünülür.²² Aşağı yukarı Herodotos'un çağdaşı olan İon kayda geçirilmişlerden ziyade geçmişin hatırlandığı bir dünyada, geleneklerine sıkı sıkıya bağlı Khios'ta doğmuştu. Bu nedenle tıpkı Herodotos gibi, İon

ve ticaretle uğraşan metoikoslar, özgür olmalarına karşın hiçbir yurttaşlık hakkına sahip değillerdi. Çünkü yurttaşlık çeşitlik maddi çıkarla sağladığı için metoikoslardan bazıları çeşitli yollarla kendilerini yurttaş kütüklerine yazdırmayı başarmışlardı. Ne var ki yurttaş sayısındaki artış devlet harcamalarını da buna paralel olarak arttırdığı için polisler bu konuda önlemler almaya mecbur kalmışlardır. İ.Ö. 450 yılında Perikles, Atina'da bir yasa çıkararak "yurttaşlığı kabul edilmeyi Atinalı bir an ya da babadan doğmuş olma koşuluna bağladı. Böylelikle yurttaşlık, metoikosların hiçbir biçimde elde edemeyecekleri kalıtımsal bir ayrıcalık haline gelmiştir.

¹⁸ Strabon XIV.35,645; LEURINI 1992, T 16.

¹⁹ BLUMENTHAL 1939, 27-55; LEURINI 1992, 114; DUNCAN 1939, 130-131.

²⁰ LIDDELL-SCOTT 1968, 630.

²¹ ÖZDEMİR 2002, 190.

²² WEST 1985, 76.

lehçesinde bizzat kendi seyahatlerindeki görgü tanıklığını da kullanarak eserlerindeki çeşitli konularda anlattıkları -yerel tarihler, coğrafya, halkbilim, soy, aile öyküleri gibi- hatıralarda saklanan geleneksel anlatılardır. Herodotos'un dönemin ünlü devlet adamları hakkında yazdığı öyküler, Yunan biyografi geleneğinin ilk örnekleriydi. Öykülerini anlattığı Kambyses, Kyros ve Kroisos'un Yunanlı olmaması temel alınarak biyografi türünün doğudan geldiği ileri sürülür.²³ Bu durum, İon'da, Yunanistan'a gelen ünlü adamların "hizmetlerini" veya "yaşamlarını" hatırlama geleneğinin başlamasına önayak olmuş olabilir. İon'un özellikle Kimon ve Sophokles hakkındaki kişisel bakış açısıyla aktardığı anlatılarında onlarla çok rahat ve samimi olması, Herodotos'un da yaptığı gibi, okuyucuya ya da izleyiciye değil, yalnızca yüz yüze olduğu dinleyiciye hitap ettiğine işaret edebilir. Bu bağlamda etnik, kültürel ve politik nüfuzu, kimliği ve anlatımında kullandığı ifadeleri, hepsi ait olduğu coğrafyayla ilişkili olması bakımından İon'un eserini Khioslu ve İonialı dinleyiciler için yazdığını söyleyebiliriz.

Diğer eserlerine oranla *Epidemiai*'dan daha çok sayıda fragmanın günümüze gelmesi ve daha fazla başvurulması ya da aktarım yapılması İon'un en beğenilen ya da en önemli eseri olduğu düşüncesini akla getirir. Bir diğer neden ise İon'un bu eserinin alanında bir öncü olmasıdır. Bu eserde bir yandan yazarın özel bir akşam yemeğinde karşılaştığı kişilerin karakterleri hakkındaki düşünceleri ile zamanının en önemli devlet adamıyla arkadaşlığına, diğer yandan başka kentlere yaptığı seyahatlerde karşılaştığı kişilerle ilgili izlenimlerine tanık oluruz. İon'un *Epidemiai*'sından günümüze gelen fragmanlar Kimon, Perikles, Sophokles, Themistokles hakkındadır.

Epidemiai eserinde anlattığı kişilere geçmeden önce, İon'un doğduğu ve bir yurttaşı olarak yaşamını geçirdiği Khios'un ılımlı oligarşi yönetimiyle idare edildiğini söylemek gerekir.²⁴ Yazarımızın da tüm yaşamında aristokratik değerleri koruduğu, savunduğu ve yaşam tarzı olarak benimsediğine tanık oluruz. Çünkü bu tarz yaşamı benimseyenler birlikte yiyip içtikleri ve genel olarak sanat ve edebiyattan konuştukları şölenlere katılmaktan, evlilik yoluyla politik dostluklar pekiştirmekten, boş zamanlarını gerek kentlerinde gerekse başka kentlerde yapılan oyunlarda geçirmekten, araba yarışı ve spor yarışmalarına katılmaktan hoşlanmışlardır.

***Epidemiai*'da Kimon**

Kimon ile İon'un arasındaki ilişkiyi açıklamak son derece güçtür. Kimon, 452/451 yılında sürgünden döndükten sonra Muhafazakar Partinin

²³ MOMIGLIANO 1993, 34-5.

²⁴ Thukydides 8.24.

lideri olmuştu. Jacoby, İon'un demokrat ya da en fazla oligarşi yanlısı olabileceği düşüncesinden hareket ederek aralarındaki dostluğun politik nedenlerden kaynaklanmadığını ileri sürer.²⁵ Eğer böyle olsaydı demokrat partinin liderleri olan Themistokles ve Perikles'e yakınlık duyması gerekirdi. Bu nedenle yazarın Kimon'a bağlılığını kişisel nedenlerde aramak gerekir. Yine, Thesalyalı bir soylu olan ve söz konusu dönemde Atina'da yaşayan Laomedon ile Kimon arasındaki yakınlığın nedeni de tam olarak bilinmez. Ama olasılıkla 463/462 yılında Muhafazakar Partinin, yani aristokratların lideri olarak Kimon'un Sparta ile ittifakı sürdürmek istemesinde ve Messenia ayaklanması sırasında Sparta'nın yardımına koşmasında, bunun üzerine demokratların (Ephialtes ve Perikles) eleştirilerine uğramasında, hatta kısa bir süre sonra (461/460) sürgüne gönderilmesinde kendini gösteren Sparta yanlısı politikasıyla açıklanabilir.²⁶ Plutarkhos, Theselyalı Laomedon'un evinde konuklar arasında geçen konuşmaları ve olayları İon'un adını vererek aktarır:²⁷ *“Henüz bir delikanlıyken Khios'tan Atina'ya gelen İon, Laomedon'un evinde verdiği yemek davetine Kimon'un da katıldığını söyler. Şarap içildikten sonra ondan (Kimon'dan) şarkı söylemesi istenmiş ve o da kendisinden istenileni memnuniyetle yerine getirmiş. Bunun üzerine misafirler onun Themistokles'ten daha zeki bir adam olduğunu söyleyerek yüceltmişler.”*²⁸ Övgüleri dinleyen Kimon, ne şarkı söylemeyi ne de lir çalmayı öğrendiğini, ama bir kentin nasıl mamur ve zengin bir hale getireceğini iyi bildiğini söylemişti. Bundan sonra İon, kadehler boşaldıkça doğal olarak konuşmanın Kimon'un yaptığı işlere ve büyük başarılarına gelip dayandığını, kahramanın özel bir hilesi üzerinde epeyce konuşulduğunu ve onun bu hilesinin onun parlak zekası olduğunu belirtir. Anlatımına göre, Atinalılar ve müttefikleri Sestos²⁹ ve Byzantion'da³⁰ çok sayıda Barbarı tutsak aldıklarında ve bunların paylaşılması işini Kimon'a verdiklerinde, o da tutsakların kendilerini bir tarafta tutmuş, diğer tarafa da cesetlerin üzerindeki ziynetleri koymuştu; bu nedenle adaletsiz paylaşım yapmakla suçlanmıştı. Kimon, müttefiklere gruplardan birini seçip almalarını emretmişti ve Atinalılar ise müttefiklerin almayı bıraktıklarına razı olacaklardı. Böylece Samoslu Herophytos'un Persler yerine, Pers zenginliğinin seçilmesi yönünde verdiği tavsiye üzerine müttefikler, pahalı

²⁵ JACOBY 1947, 16.

²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Plutarkhos, *Kimon* 14.

²⁷ Plutarkhos, *Kimon* 9.

²⁸ Plutarkhos *Themistokles*, 2.

²⁹ Sestos: Thrakia Khersonesos'unda (günümüzde Gelibolu Yarımadası), Hellespontos'un kuzey kıyısında, eskiden Sestos Burnu, şimdi Akbaş Burnu denen burun üzerinde tarihsel bir kent.

³⁰ Byzantion: İstanbul'un çekirdeği ve atası ilkçağ kentinin adı.

ziynet eşyalarını seçtiler, Atinalılar tutsakları Atinalılara bıraktılar. O zaman Kimon, “gülünç paylaştırıcı” namını kazandı, çünkü müttefiklerin gösterecek altından halhallar, pazubentler, gerdanlıklar, kanduslar³¹ ve erguvan renkli giysileri vardı, ama Atinalıların ellerinde yalnızca iş için eğitilmiş çıplak bedenli tutsaklar kaldı. Fakat kısa bir süre sonra tutsakların Lydia ve Phrygia’dan gelen hısımlar ve akrabaları bunların her biri için yüksek miktarda fidyeler vererek kurtardılar, böylece Kimon’un hazinesi öylesine doldu ki, donanmadakilerin hepsini dört ay boyunca besleyemeye yetti ve kentin hazinesine de azımsanmayacak kadar çok altın kaldı.”

Bu anlatımdan İon’un Kimon’un Atina yararına izlediği politikalara, ama özellikle politik konulardaki zekasına hayranlık duyduğu açıkça görülmektedir. Diğer yandan İon’un anlattığı bu öykü, Kimon’un müttefikler üzerinde nasıl daha büyük bir üstünlük kazandığının da göstergesidir. Çünkü öyküde müttefik gruplar adına seçimini mücevherlerden yana yapan Herophytos’un, Khios’un komşusu ve aynı zamanda rakibi olan Samoslu olması dikkat çeker. Öyküyü anlatan Kimon ve her şeyin üstesinden gelebilecek kadar zeki olan da Kimon’dur. Bu anlamda anlatılan öykünün gerçekliği tartışmalıdır.

İon, *Epidemiai*’da Kimon’un büyük helot ayaklanması³² sırasında Sparta’ya yardım etmesi için Atinalıları yüreklendirdiğini yazar: “Hellas’ın bir kenti boyunduruk altına alınırken Atina seyirci kalmamalıdır.”³³ Devamında “Kimon’un “Themistokles ile husumet içinde olan Lakedaimonlular tarafından göklere çıkarılması ve ardından kendi yurttaşı Atinalıların kendisine karşı kıskançlığı ve nefretini uyandırdığı” ifadesi Kimon’u haklı çıkaracak bir söylemdir. Kimon, Sparta adına Atinalılardan yardım istediğinde İon Atina’da olmalıydı. Ancak Atina yurttaşı olmayan İon’un dolayısıyla meclise girmesi de imkansızdı. Bu nedenle Sparta sevgisi oğluna Lakedaimonios³⁴ adını verecek kadar büyük olan Kimon’un Spartalılara yardım edilmesi isteği hakkında mecliste yaptığı konuşmayı dinlemiş olması mümkün değildir.³⁵ Plutarkhos’da geçen “İon ise onun hepsinden önemlisi Atinalıları harekete geçiren şu sözünü hatırlatır: Yunanistan utandırılmayacak ve kentlerinin eşit olmayan ortak olmasına izin

³¹ Kandus: Medialılara özgü kollu bir tür palto.

³² Helot: Sparta tüm kent-devletlerinden daha değişik bir kölelik sistemine sahipti. Helto adı verilen her bir köle Spartalıların savaş esirleriydi. Sparta vatandaşları kendi kentlerinden olanları köle edinmezdi. Tarımda ya da el emeğine dayanan işlerde çalıştırılan helotlar sayesinde İ.Ö. 6. yüzyıla doğru Yunanistan’daki en büyük güç Sparta’nın elindeydi. Helot Ayaklanması aşağı yukarı İ.Ö. 462 yılında meydana gelmiştir.

³³ Plutarkhos, *Kimon* 16.

³⁴ Stesimbrotos FGrH 107 F 6.

³⁵ WEST 1985, 72.

verilmeyecektir” ifadesi Kimon'un Sparta yanlısı eğiliminde olduğunu güçlendirmektedir.³⁶

İon'un Kimon'a karşı duyduğu büyük hayranlık ve saygısı Plutarkhos'un başka bir anlatımında şöyle geçmektedir:³⁷ “Şair İon'un da söylediğine göre, görünüşü hiç de fena değildi: hatta aksine uzun boylu ve heybetliydi, gür ve kıvrıkcık saçları vardı. Savaş esnasında³⁸ kahramanlığı ve cesaretiyle boy gösterdiği için kentte kısa sürede itibar ve ün kazandı, etrafına çok kişi toplandı ve ona Marathon'un layık olduğu değeri hemen yerine getirmesi için yalvardı.³⁹ Böylelikle Themistokles'ten bıkkınlık duyan halk, politikaya atılma sürecini hızlandırarak onu coşkuyla bağrına bastı ve nezaketi ve alçak gönüllüğü yüzünden onu sevimli ve çekici bulmaları nedeniyle kentteki en yüksek onurlara ve görevlere gelmesi için destekledi. Onun kariyerinde ilerlemesine herkesten çok yardım eden Lysimakhos'un oğlu Aristeides'ti⁴⁰, çünkü onun karakterindeki iyi özelliklerini görmüştü ve muhalifi Themistokles'in cesaret ve kurnazlığına set çekmek için onu kullanacaktı.” Aralarındaki bu karşılıklı sevgi ve saygı nedeniyle İon, Atinalılardan Sparta adına yardım isteyen Kimon'u desteklemişti.⁴¹

Jacoby, İon'un 463/2 yılındaki İthome kuşatmasının öncesine kadar Kimon'un yanında olduğuna işaret eder.⁴² “Kimon Lakedaimonialılara yardım ettikten sonra ordusunu toplayarak Korinthos üzerinden geri dönerken, Lakhartos, kentin yurttaşlarına danışmadan ordusunun içeriye girmesine izin verdiği için onu azarladı: “Başkasına ait kapıyı çalın, evin sahibi sizi buyur etmeden önce içeriye girmeyin” dedi. Kimon “Ama siz değil misiniz ey Lakhartos⁴³, Kleonai⁴⁴ ve Megaralıların⁴⁵ kapılarını çalan, hatta silahlarla kapıları kırarak içeri giren ve hepsinden daha kudretli olduğunuzdan kilidin açılmasını geciktirenleri cezalandıran.” Böylece Korinthosluları tam zamanında cesaretlendirdi ve ordusuyla yoluna devam

³⁶ Plutarkhos *Kimon* 16.

³⁷ Plutarkhos, *Kimon* 5; DUNCAN 1939, 132.

³⁸ Salamis Deniz Savaşı: İ.Ö. 480; Herodotos VIII.40-96.

³⁹ Marathon Savaşı, Herodotos VI.94-120.

⁴⁰ Aristeides: Yunanlı siyaset adamı, dürüstlüğü nedeniyle “namuslu” lakabıyla tanınırdı. Salamis Savaşında savaşmış, Plataia'da Atinalılara komuta etmiş ve Pausanias'ın ihanetinden sonra Yunan güçlerinin komutasının Atinalılara geçmesini sağlamıştır. Kimon'un Asya kıyısındaki seferlerine yardım etmiştir.

⁴¹ Plutarkhos, *Kimon* 16; Arsitophanes *Lysistrata* 1138.

⁴² JACOBY 1947, 7-9.

⁴³ Lakhartos: Atinalıların Korinthos topraklarından geçmesine karşı çıkan Korinthoslu general.

⁴⁴ Kleonai: Makedonya'da Athos yarımadasında bir kent.

⁴⁵ Megara: Yunanistan'da Attika nomosu. İ.Ö. 459 yılında Megara, Atina'nın desteğiyle Korinthos'a savaş açtı.

etti. Lakedaimonialılar, Ithome'de Messenialılara ve Helotlara karşı kendilerine yardım etmeleri için Atinalıları bir kez daha çağırıldılar. Atinalılar gidince de cesaretleri ve kahramanlıkları korkuya yol açtı ve müttefiklerin arasından seçilerek saldırı girişiminde bulunurlar diye geri gönderildiler. Öfkeyle oradan ayrılanlar bundan böyle Lakedaimonia tarafında yer alanlara belirgin biçimde kötü davrandılar ve Kimon'a karşı önemsiz suçlamada bulunarak on yol süreyle ostrakismos⁴⁶ ile sürgüne gönderdiler. Yasa gereğince bütün sürgüne gönderme kararlarının verildiği dönem buydu. Bu dönemde Lakedaimonialılar, Phokisliler tarafından serbest bırakılan Delphoiluları geri götürürken Tanagra'da⁴⁷ kamp kurdukları sırada savaşmak isteyen Atinalılarla karşılaştılar. Kimon, Lakedaimonialıları defetmek istediği için kendi Oineida phylesine katılmak amacıyla silahlarıyla birlikte geldi".⁴⁸ İon'un ilk bakışta apolitik bir tutumla ele aldığı kişisel nitelendirmeleri gibi görünen anlatılarından biri olan Kimon ile ilgili anılarının geneline bakıldığında dönemin yönetsel değişimleri ve rekabete bağlı politik çekişmeleri vardır. Khios'ta aristokrasiye bağlı biri olarak oligarşik yönetim altında yaşayan İon'un, aynı zamanda Panhellenik düşünceyi benimsediği, özellikle Kimon anlatısından aslında kozmopolit aristokratik değerlerin sürdürücüsü olduğu anlaşılmaktadır. Bundan başka Kimon hakkındaki tüm bu anlatılar, onun 477/476 yılında Atina'ya büyük hizmetleri olmuş, büyük işler başarmış biri olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. İon'un adına bir de elegeia⁴⁹ yazdığı bu büyük devlet adamının Atina demokrasisine bağlılığına şüphe olmamakla birlikte Atinalı demokratlarla olduğundan daha fazla müttefik kentlerin liderleriyle ortak noktaları olduğu da bir gerçektir.

Epidemiai'da Perikles

İon'un Perikles hakkındaki anıları Plutarkhos tarafından aktarılır.⁵⁰ "(...)bununla birlikte tiyatro şairi İon, Perikles'in dostları arasındaki tavrının biraz gösterişçi ve küstahça olduğunu, ayrıca yüksekte bakan tutumuna başkalarını pek önemsemeyen, aslında oldukça küçümseyen bir havanın karıştığını" yazar. Öte yandan Plutarkhos, Kimon'un toplumsal ilişkilerde gösterdiği rahat tavırları, esnekliği ve doğal inceliği över.⁵¹ Bu

⁴⁶ Ostrakismos: Atina'da uygulanan ve siyasal güç ya da tutkusundan kaygı duyulan yurttaşların on yıl için sürgüne gönderilmesini sağlayan usul. İ.Ö. V. Yüzyılda Hipparkhos (bilinen ilk örnek), Aristoides, Themistokles ve Kimon Atina'da bu usulle sürülmüşlerdir.

⁴⁷ Tanagra: Yunanistan'ın Boiotia bölgesinde bir kent. İ.Ö. 457 yılında Spartalılar Atinalıları burada yendiler.

⁴⁸ Plutarkhos, *Kimon* 17; LEURINI 1992, 132.

⁴⁹ Plutarkhos *Kimon* 5; LEURINI 1992, 105.

⁵⁰ Plutarkhos, *Perikles* 5.

⁵¹ Plutarkhos, *Kimon* 9. LEURINI 1992, 106.

anlatımlar iki devlet adamının davranışları ve karakterleri bakımından karşılaştırıldığına işaret ettiği gibi, ayrıca Laemedon'un evindeki şölen anlatımında yer alan Themistokles ve Kimon arasındaki karşılaştırmayı da hatırlatmaktadır. Aynı yazar bir başka anlatımında “*ama erdemi de, tıpkı dramatik üçlüde olduğu gibi belli güldürücüler, eklentiler kapsamı gerektiği düşüncesinde İon'u göz ardı etmeliyiz*” der.⁵² “*İon, Perikles'in Samosluları yenmiş olmaktan ötürü kendisi hakkında şaşırtıcı ölçüde büyük ve gururlu düşünceler taşıdığını söyler. Agamemnon bir barbar kentini on yılda ele geçirebilmişken, kendisi dokuz ayda İonia'nın en büyük ve en güçlü halkına boyun eğdirmişti.*”⁵³ Jacoby, burada geçen Perikles'in kibirli olduğu yönündeki ifadeyi onun bizzat Perikles'i kastetmediğini, aslında tüm Atinalıları övdüğünü söyler.⁵⁴ Bu anlatımlardan İon'un yakın dostu Kimon ile onun başarılı rakibi Perikles'in tasvirlerini yaptığı ve yaşamlarını tüm ayrıntılarıyla anlatmış olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Perikles'in Agamemnon ile karşılaştırıldığı anlatımın *Epidemiai* eserine ait olup olmadığı bilinmemektedir.

Yukarıda verilen aktarımlardan Perikles'in büyük ve gururlu düşüncelere sahip olduğunu vurgulayan İon'un, yurdu Khios'a ve diğer kentlere karşı, bu devlet adamının izlediği politikalar nedeniyle onu insan olarak pek sevmediği anlaşılır. Çünkü Perikles ile nerede ve nasıl tanıştığı bilinmese de onu şahsen tanıdığı anlaşılmaktadır. Plutarkhos “*devletin başında geçirdiği o uzun dönem boyunca, yakın akrabası Euripolemos'un evlilik ziyafeti dışında, evinde yemeğe gittiği tek bir arkadaşı bile olmadı*”⁵⁵ ifadesi Perikles'in Samos zaferinden sonra Atina'ya döndüğü zamana denk gelir. Samos ayaklanmasının bastırılması 440/439 kışımın sonlarına doğrudur. Bu tarihten aşağı yukarı bir yıl sonra ise Khioslu İon ve Sophokles, Perikles ile karşılaşmış ve onun Samos Savaşında ölenler için İ.Ö. 439 yılında verdiği cenaze söylevini dinlemişlerdi.⁵⁶ İon'un anılarında bu karşılaşmadan söz etmemesi şaşırtıcıdır. Ayrıca görmemiş olsa bile bu cenaze söyleviden sonraya ait bir anlatım vardır:⁵⁷ “*Elpinike yanına sokularak ona şunları söyledi: Bu yaptıkların Perikles, yiğitçe eylemlerdir ve çelenklerimize yaraşır. Birçok yiğit yurttaşımızı yitirmemize neden oldun ve bunlar kardeşim Kimon gibi, Fenikeliler ya da Medlerle bir savaşta değil, aksine bizimle bağlaşma içindeki kardeş bir kentin düşürülmesinde öldüler.*” Elpinike'nin bu sözleri üzerine Perikles sessiz bir gülümsemeyle ona

⁵² Plutarkhos, *Perikles* 5. LEURINI 1992, 109.

⁵³ Plutarkhos, *Perikles* 28; LEURINI 1992, 110.

⁵⁴ JACOBY 1947, 14.

⁵⁵ Plutarkhos, *Perikles* 7.

⁵⁶ Bkz. Thukydides, 2. 34-46.

⁵⁷ Plutarkhos, *Perikles* 28; JACOBY 1947,14 ve dipnot.4.

Arkhilokhos'un şu dizeleriyle karşılık verdi: “*Yaşlı kadınlar koku sürmemeli*”^{*} Burada Plutarkhos'un Elpinike anlatısını İon'dan aldığı açıkça görülebilir, çünkü Samos'un Atina için oluşturduğu tehlikeyi Thukydides de anlatır.⁵⁸

Khioslu İon, Atina'nın etkisiyle giderek demokratikleşen İonia kentlerinde ortadan kalkmış olan Panhellenik bir dünyaya aitti. Bu nedenle de Atina'ya sadık bir adalı olarak konuşur. Atina'da değişen sistemin ya da olup bitenlerin farkında değildi. Farkında değildi, çünkü geçmişte politikaları yöneten eski ailelerin diğer mensupları gibi, o da bir oligarşik olarak ortaya çıkan yeni sistemi ve dolayısıyla izlediği politikalar nedeniyle bu sistemin kurucusu olan Perikles'i dışlamıştı. İon işte bu nedenle Kimon'un Sparta'ya yardım edilmesi gerekliliği üzerine yaptığı konuşmaları destekliyordu. Yine bu nedenle Kimon'un Yunan dünyasının iki büyük kenti –Atina ve Sparta- arasında işbirliği ve dostluk çağrılarını yapmasını büyük memnuniyetle yazdı. Diğer yandan Peloponnesos Savaşının politikalarını yürüten kişinin, İon'un aşağılayıcı ifadelerle sözünü ettiği Perikles olduğu gerçeğini unutmamak gerekir. Bu anlamda İon'un farklı bir yönetim biçimini ve Atina'da politik anlamda olup bitenleri anlamaya çalışmadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Diğer bir deyişle, Kimon'un idaresinde Atina politikaları hala eski demokratik yöntemlerle sürdürülürken zaman içerisinde sistem değişerek daha demokratik hale gelmişti. Yeni sistemde, yani demokratik yönetimde meclis daha çok devlet hizmeti yerine getirmiş, işleyiş kurallara daha uygun olmuş, devlet daha işler hale gelmiş, meclisin çıkardığı kararnameler daha özgün ve ayrıntılı olmuş ve son olarak da devlet görevlileri daha çok sorumluluk almışlardı. İon tüm bu değişimler hakkında hiçbir yorum yapmayarak devlet hizmetinde bulunmuş iki devlet adamının hizmetlerini eski aristokratik sistemle değerlendirerek anlatmayı seçmiştir.

İşte bu nedenlerle İon *Epidemiai* eserinde şahsen tanıdığı kişinin politik veya askeri başarılarından ziyade karakterleriyle ilgilenmiştir. Bu doğrultuda gerçek olduğuna inandığı ve karakterine ışık tutacak yanlarını daha iyi ifade etmek için Perikles'in konuşmasını aktarmıştır.⁵⁹ Ancak, bir metoikos olduğu için Perikles'in konuşmasını bizzat dinleyip dinlemediği bilinmez. Aristokrasiye bağlı biri olarak oligarşik yönetim altında Khios'ta yaşayan İon'un, Perikles hakkındaki saldırgan ve aşağılayıcı düşünceleri, içinde

* Başka bir deyişle “bu sorunlara karışamayacak kadar yaşlısın.” Elpinike, Kimon'un kız kardeşidir.

⁵⁸ Thukydides 8.76.

⁵⁹ JACOBY 1947, 15.

yetiştği bu dünya görüşünün bir yansımasıdır. Özellikle Elpinike'nin konuşmasıyla aktardığı emperyal duygular uğruna sayısız yurttaşını ölüme gönderdiği suçlaması, bu farklı politik görüşlerin açılımıdır.

Athenaios, İon'un özel yaşamı hakkında bilgi veren yegane kaynaktır: "*Sinoplu Baton'un Şair İon Hakkında* adlı eserinde, İon'un içkiye düşkün olduğunu ve kendini fazlasıyla gönül işlerine kaptırdığını söyler. Gerçekten de Teleas'ın kızı Korinthoslu Khrysilla ile aşk yaşayan İon **Elegeialar**'ında bu durumu kendisi itiraf eder."⁶⁰ Özel yaşamı hakkında yukarıda geçen bu bilgide adı geçen Khrysilla'nın İon'dan önce Perikles ile aşk yaşadığı dikkate alınırsa⁶¹ Perikles'i küçümseyen ifadeleri daha çok anlam kazanır. Bu bakımdan da Perikles ile arasında aynı kadınla gönül ilişkisine dayanan rekabeti İon'un politik düşüncelerinin ifadesi olarak kullanmış olması hiç şaşırtıcı olmaz. Dolayısıyla Perikles anlatısının kurgu içerisinde gerçek bir yaşam kesiti olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

***Epidemai*'da Sophokles**

Khioslu İon ile Sophokles'in ilk olarak İ.Ö. 441/440 yılında Samos Savaşı esnasında Sophokles'in Lesbos'a deniz yolculuğu yaptığı sırada Khios'ta karşılaştıkları bilinmektedir.⁶² Ancak bunun ilk karşılaşmaları olup olmadığı hakkında bilgi bulunmaz. Çünkü bir başka anlatımda Sophokles ile İon'un Sparta kralı Arkhidamos'un sarayında karşılaşmış olabileceği de ileri sürülür.⁶³ Sophokles'in portresini anlatan Athenaios, bu konudaki bilgileri "İon'un *Khioslu İon'un Seyahatleri* ya da *Ünlü Adamların Khios'a Ziyaretleri* adlı eserinden aldığını" söyler. Ne ki yazarın bu adı taşıyan eserine ilişkin fragman ya da aktarım bulunmamaktadır. İon'un büyük olasılıkla *Epidemai* adlı eserinde anlattığı Sophokles'i ikisinin ortak arkadaşları Kimon ve Arkhelaos vasıtasıyla tanımış olduğunu Plutarkhos'un anlatımından biliyoruz: "*(Kimon'un) Ünlü tragedya yarışmalarında verdiği bir karar nedeniyle de anısını yücelttiler. Hala genç bir adam olan Sophokles ilk oyunları ile yarışmaya katıldığında, seyircilerin rekabet ve taraftarlık ruhuyla coştuklarını gören arkhon Apsephion, yarışmanın hakemini her zaman yapıldığı gibi, kurayla belirlemedi. Çünkü Kimon ve yanındaki komutanlar tiyatroya girip tanrıya geleneksel libasyonu*⁶⁴ *yaptı. Arkhon, onların ayrılıp gitmelerine izin*

⁶⁰ Athenaios X. 436 F; LEURINI 1992, 94; WEST 1985, 31. Atina'da tanıştığı Khrysilla ile 430 ile 440 yılları arasında birlikte olmuştur.

⁶¹ PCG VII, Fr. 18.

⁶² WEBSTER 1936, 263.

⁶³ DUNCAN 1939, 133.

⁶⁴ Libasyon: Tanrılara sunulan sıvı adağı.

vermedi, aksine her bir phyleden⁶⁵ bir kişi olmak üzere on kişiden oluşan bu grubu karar vermeleri için yemin etmeye ve hakemlik yapmaya zorladı. [8] Hakemlerin olağandışı bir biçimde itibarlı olması nedeniyle yarışma her zamankinden daha fazla önem kazandı. Zaferi Sophokles'in kazandığını, büyük üzüntü ve keder içindeki Aiskhylos'un ise kısa bir süre Atina'da oyalandıktan sonra öfke içinde Sicilya'ya gittiği, orada öldüğü ve Gela yakınlarında gömüldüğü söylenir.”⁶⁶

İon'un tragedya yazma sanatını Sophokles'ten öğrenmiş olabileceğini ileri süren Webster'a göre onun *tragedyası Aiskhylos ve Euripides'ten ziyade Sophokles'e daha yakındır.*⁶⁷ Bununla birlikte İon'un tragedya eserlerinden günümüze gelen yok denecek kadar az sayıda fragmandan kesin bir karara varmak olanaksızdır. Perikles'in Samos seferi sırasında gerçekleşen ve Sophokles'in de katıldığı bir toplantıda konuşmacılar arasında “ozan ve politikacı” karşılaştırmasının yapıldığını Androtion'un günümüze gelen bir fragmanından öğreniyoruz:⁶⁸ “Sophokles'in de yakışıklı oğlanlara düşkünlüğü vardı, tıpkı Euripides'in kadınlara düşkünlüğünün olduğu gibi. Buna göre ozan, **İon'un Ünlü Adamların Khios'a Ziyaretleri** adlı eserinde şunları yazar: Sophokles ile bir strategos olarak Lesbos'a deniz yolculuğu yaptığı sırada Khios'ta karşılaştım. Kafası şarapla hoştu ve çok nüktedandı. Antikçağ konukseverlik bağlarına bağlı ve Atinalıların da proksenosu⁶⁹ olan Hermesilaos onu eğlendirdiği sırada çok yakışıklı olan ve şarap karıştırıran bir oğlan ateşin yanında duruyordu, fakat ateşten yüzü kızarmıştı. Bunun üzerine Sophokles oğlanı çağırdı ve “benimle içki içmek ister misin?” dedi. Oğlan teklifi kabul ettiğini söyleyince Sophokles “peki öyleyse bana bir kadeh getir ve sonra yavaş yavaş kadehi alıp uzaklaş!” dedi. Oğlanın birden yüzü kızarıncı Sophokles yanındaki misafire “Phrynikos, aşkın ışığı pembe yanaklarda parlar” sözüyle ne güzel ifade etmiş” dedi. Eretria ya da Erythraite bir öğretmen olan adam şöyle cevap verdi: “Ey Sophokles, ne büyük bir şiir ustasıdır, ancak yine de Phrynikos pembe yanakların

⁶⁵ Phyle: Bir atadan çıkmış ve zamanla türlü kollara ayrılmış ve kan bakımından kabile birliğini temsil eden bir birlik.

⁶⁶ Plutarkhos, *Kimon* 8; Büyük olasılıkla İ.Ö. 468 yılında Dionysia şenliğinde gerçekleşen bu olay zamanında İon Atina'daydı.

⁶⁷ WEBSTER 1936, 264.

⁶⁸ Andrtion FGH 324 F 38; Androtion (İ.Ö.410-340) Atina devlet yaşamının önde gelen ve zengin aillerinden birine mensup olan Andrtion, İsostrates'in öğrencisi olmuştu. Yalnızca bir Attidographos değil aynı zamanda yaklaşık kırk yıl boyunca Atina politikalarında aktif rol oynamış, özellikle diplomatik ve askeri konularda görevler üstlenmiştir. Sekiz kitaptan oluşan *Atthis* adlı eserinde İlkçağlardan kendi dönemine kadar Atina tarihini anlatır.

⁶⁹ Proksenos: Bir devletin yabancı bir devlete gönderdiği iyi niyet elçisi.

güzelliğin bir işareti olduğunu söylemekle hiç de iyi etmemiştir. Eğer bir ressam bu oğlanın yanaklarını bir boyayla boyasaydı hiç de güzel olmazdı ve yine aynı şekilde güzel olanı güzel olmayanla karşılaştırmak hiç de iyi olmaz.” Sophokles, Eretrialı adamın söylediklerine gülerken şöyle karşılık verdi: “O zaman dostum, senin genel olarak Yunanlılar arasında güzel olarak kabul edilen Simonides’in şu dizelerini de sevmediğini sanırım: ‘Yumuşacık bir sesle konuştu kadın pespembe ağzıyla.’ Ve demek ki sen altın saçlı Apollon’dan söz eden ozanı da sevmezsin çünkü eğer bir ressam tanrının saçlarını siyah değil de gerçekten altın sarısı olarak gösterirse resim hepten kötü olur. Aynı şekilde kadınları gül parmaklı olarak betimleyen ozanı da takdir etmezsin. Çünkü birisi gül renkli boyaya parmaklarını batırırsa mor boyacının gibi yapar, güzel bir kadının gibi değil.” Buna herkes gülünce Eretrialı adam söylediklerini savundu. Sophokles tekrar oğlanla ilgili sohbetine kaldığı yerden devam etti. Oğlan küçük parmağıyla şarap kadehinden ekin saplarını ayıklarken ona bir ekin sapı görüp görmediğini sordu. Oğlan “evet” cevabını verince Sophokles, “üfle ki parmakların kirlenmesin!” dedi. Sonra başı oğlana değsin diye şarap kadehini yüzüne yaklaştırıp ağzına götürdü. Oğlana yeterince yakınlaşınca da elini tuttu ve onu öptü. Oğlanı bu kadar güzel tongaya düşürdüğünü gören herkes gülüşerek ve bağırarak alkışlayınca Sophokles “Ben, dostlarım, strategosluk sanatını icra ediyorum. Mademki Perikles nasıl strategos olunacağını değil, nasıl şiir yazılacağı biliyorum demiş, o halde benim komutanlık taktiğim de kusursuz bir şekilde başarıya ulaşmamış mıdır?” Her ikisi de şakalar yapıp içerek ve kendilerini keyfe bırakarak bu minvalde pek çok şey konuşup icra ettiler. Ancak politika meselelerine gelince ne bunları becerebilir ne de bunlara gücü yeter, fakat erdemli her Atinalının yapmış olabileceği gibi davranırdı.” İon’un Sophokles ile karşılaşması İ.Ö. 440 yılı olarak verilirken⁷⁰ anılarını İ.Ö. 439-422 yılları arasında yazmış olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. İon’un bu yapıtı Sophokles’in ölümünden sonra onu hiç tanımayanlar, onunla hiç karşılaşmamış olan ve ünlü Atinalıların nasıl kimseler olduklarını merak eden özellikle İonialılar ve Khioslular için yazmış olması kuvvetle muhtemel olan ölüm sonrası anıları niteliğindedir.⁷¹ Ancak Sophokles’in, İon’dan on altı yıl sonra, İ.Ö. 406/405 yılında yaşama veda ettiği göz önüne alınırsa renkli bir anlatımı olan bu anılar, aslında daha sıradan bir nedenle de yazılmış olabilir. İon bizzat tanıştığı ve dostluklar kurduğu, pek çok alanda yüksek makamlara ulaşmış kişileri gelecek nesillere aktarmak istemiş olabilir.

⁷⁰ WEST 1984, 71.

⁷¹ WEST 1985, 76.

Bundan başka Sophokles anlatısının bir diğer önemi de Atina ve Perikles için tehlike yaratan Samos isyanının bastırılmasıdır. Thukydides'in de söylediği gibi “*Samos önemli kentti ve savaş sırasında neredeyse deniz egemenliğini Atina'dan alacaktı.*”⁷² Eğer Lesbos ve Khios donanmaları Samos ile güç birliği yapsaydı Atina için ürkütücü ve karşı konulması zor bir düşman olacaktı. Sophokles Samos'ta bir *proksenos* olarak işte bu nedenle şölende yer almıştı. Perikles'in iyi bir komutan olmadığını da İon, yine bu nedenle söyler Sophokles'e ve gerçekte iyi komutan- kötü komutan karşılaştırmasını Perikles ile Kimon hakkında yapmaktadır. Çünkü bir tragedya ozanının böyle bir şölende edebiyat hakkında hiç konuşmamış olması başka türlü açıklanamaz.

***Epidemiai*'da Sokrates**

Platon, Sokrates'in yaşamı boyunca Atina'dan hiç ayrılmadığını yazmasına karşın Diogenes Laertios, “Sokrates'in Yaşamı” başlıklı çalışmasında “*Khioslu İon, Sokrates'in gençliğinde Arkhelaos ile birlikte Samos'a gittiğini yazar*” demiştir.⁷³ Sokrates, İon, Arkhelaos⁷⁴, Perikles ve Sophokles'in İ.Ö. 441/440 yılında Samos'ta buldukları kesin olarak belirlenmiştir.⁷⁵ Ancak Sokrates ile Arkhelaos'un Samos'a geliş nedenleri savaş nedeniyle değildir. Yukarıda Sophokles anlatısında geçen konuşmaların bir yemek ziyafetinde gerçekleştiği göz önüne alınacak olursa bu dostane ilişkilerin savaş ortamında olamayacağı açıktır. Öyleyse bu ziyaretin henüz Atina ve Samos'un ilişkilerinin bozulmadığı yıllarda, Attika-Delos Birliği hazinesinin 452 yılında Delos'tan Atina'ya taşınması sırasında olması daha inandırıcıdır. Bu nedenle Diogenes Laertios'un ifadesi iki bakımdan önemlidir: İlki, Sokrates'in, Arkhelaos'un öğrencisi olduğunda ve Samos'a geldiğinde on sekiz yaşını sürmekte olduğu doğru kabul edilirse, ilk tragedyasını daha yeni yazmış olan İon ile tanışması İ.Ö. 453/452 yılıdır. Sokrates'in Kimon ile yakın çevresinden biri olan Arkhelaos vasıtasıyla tanışmış ve onun politik görüşlerinden etkilenmiş olduğudur. İkincisi ise Arkhelaos'un Kimon için elegeralar yazmış olduğudur.⁷⁶ Bu bağlamda Sokrates ile Arkhelaos'un uzun süre öğretmen-öğrenci ilişkisini sürdürdükleri de bilinmektedir.⁷⁷ Diğer yandan Sokrates ve Arkhelaos'un Melissos'u

⁷² Thukydides 8.76.

⁷³ Diogenes Laertios II.23. LEURINI 1992, 139.

⁷⁴ Arkhelaos: Miletoslu, İ.Ö. V. Yüzyılda yaşayan İonia okulu filozofu. Daha o dönemlerde ahlak kurallarıyla uğraşmasından esinlenen bir söylentiye göre, Sokrates'in hocasıydı. Anaksagors'un görüşünü benimseyerek havayı, dünyanın ilk ve kurucu ögesi saydı.

⁷⁵ WEBSTER 1936b, 263.

⁷⁶ Plutarkhos, *Kimon* 4; BLUMENTHAL 1939,27.

⁷⁷ Porphyrios, FGrH 260 F 11; LEURINI 1992, 134.

görmek amacıyla Samos'a geldikleri de ileri sürülür.⁷⁸ Platon'un Sokrates'in hiç seyahat etmediği hakkındaki bu görüşe nereden vardığı bilinmez ancak, diğer yandan onun İon'un *Epidemiai*'sını bilmemesine de imkan yoktur.⁷⁹ Bunun nedeni belki de eskiçağ tarih geleneğinde sıklıkla görülen bir yazarın diğerini önemsememesi olabilir.

İon'un Sokrates'i ne zaman tanıdığı konusunda iki sav ileri sürülebilir. İlk İon ile Sokrates son sürgününü yaşayan Kimon aracılığıyla tanışmış olabilirler. Ancak nerede tanıştıkları sorusu yanıtızsız kalsa da Arkhelaos'un Kimon'un arkadaş çevresinden olduğu bilgisi, böyle bir ortamda tanışmış olabilecekleri yönündedir. Dikkatli bir gözlemci olduğu anlaşılan İon, Sokrates'in kişisel özelliklerinden etkilenmiş ve onunla güzel vakit geçirmiş olmalı ki aradan epey zaman geçtikten sonra, onun Atina'nın kibar çevresinde önemli bir rol oynamaya başladığında yeniden karşılaşınca, olasılıkla ilk karşılaşmasını hatırlamış ve *Epidemia*'sında anlatmıştır. İkinci sav ise İon, 20'li yaşlarında bir kez daha geldiği Atina'da Sokrates ile karşılaşır ve Platon'un ifadelerinden de anlaşılacağı gibi, Sokrates'in yalnızca bir felsefeci olmadığını, aynı zamanda felsefe tarihini özetlediğini de duymuş olmalı. Sokrates ile İon'un karşılaşması hakkında ikinci sav daha akla yatkındır. Çünkü İon, Muhafazakar Partili felsefeciyle ilgilendiği çevreye sık sık uğramıştır. Ancak Sokrates'in gençken Arkhelaos'un öğrencisi ya da izleyicisi olduğu hakkındaki iki olasılık üzerine kesin bir karar vermek olanaksız görülmektedir.

***Epidemiai*'da Themistokles**

İon, Laemedon'un evindeki akşam yemeğini anlatmasına karşın bu yemeğe katılan konuklar hakkında bilgi vermez. Konuklar, Kimon ile Themistokles'in acaba hep olumsuz yanlarını mı karşılaştırdılar ya da bu karşılaştırmada sadece Kimon'un başarılarını mı anlattılar? İ.Ö. 493/92 yılında arkhon seçilen ve Likomidler ailesinin bir üyesi olan Neokles ile yabancı bir kadının oğlu olan Themistokles Atina'nın yetiştirdiği en büyük devlet adamlarından biridir. Plutarkhos'un anlatımından Themistokles'in soylu bir aileden gelmediği, özellikle müzik eğitimi almadığı, bununla birlikte keskin kavrayışlı, yani zeki biri olduğu anlaşılmaktadır.⁸⁰ “*Doğumu*

⁷⁸ HUXLEY 1965,36.; İ.Ö. V.yy.'da yaşayan Samoslu filozof Melissos İ.Ö. 442'de komuta ettiği Samos donanması ile Atinalıları yenilgiye uğrattı. Başta Ksenophanes olmak üzere İoniali düşünürlerin kurduğu Elea Oklunun son temsilcisi olan Melissos'un felsefesini açıkladığı bir incelemesi yanlışlıkla Aristoteles'e mal edildi. Yazdığı *Peri tu Ontos* (Varlık Üzerine) adlı eserin, Simplikios tarafından bir özetle birlikte alıntılanan on parçası günümüze gelmiştir.

⁷⁹ JACOBY 1947, 11.

⁸⁰ Plutarkhos, *Themistokles*, 2.

ne denli düşük olursa olsun, atılgan, heyecanlı ve keskin kavrayışlı bir çocuk olduğu ve eylem ve önemli işler için doğal bir eğilim gösterdiği herkes tarafından kabul edilir. Dinlencelerde ve çalışmaya ara verdiği günlerde zamanını başka çocuklar gibi oynayarak ya da aylaklık yaparak geçirmez, tersine her zaman kendine söylevler ve konuşmalara yazar ve bunları yüksek sesle prova ederdi.” Plutarkhos bu bilgileri hangi yazardan aldığını söylemez, eğer sıklıkla başvurduğu Thasoslu Stesimbrotos’tan almış olsaydı yazardı. Yine tarihçi Thukydidés’in⁸¹ yazdığı gibi Themistokles’i “Atinalıların denizde tutunmaları gerçeğini ilk kez söylemeye cesaret eden kişi” olarak tanımlar.⁸² Adı geçen iki devlet adamını ve onların ailelerini tanıyan İon bu ayrıntıdan söz etmez. Themistokles’in karısını ve çocuklarını Akharnai demosundan gizlice çıkararak ve mülklerinin büyük bölümünü kaçıran Epikrates ile Kimon’un bu eylemlerinden hiç söz etmez. Üstelik Themistokles Perslerle görüşme yaptığı veya 472/1 yılında sürgüne gittikten sonra düştüğü bütün bu hallerin başına gelmesine Kimon sebep olmasına karşın İon’un bundan da söz etmemesi şaşırtıcıdır. Plutarkhos, gözden düşmekte olan Themistokles için “(...) çünkü Yunanlılar o sıralar başka büyük komutanların yanı sıra özel olarak parlak askeri başarılar kazanmakta olan bir Kimon’a sahiptiler”⁸³ ifadesini kullandığı Themistokles anlatısında bu olayı İon’dan değil, Thasoslu Stesimbrotos’tan alıntılı olarak anlatır.⁸⁴ İon ile Stesimbrotos çağdaş yazarlar olup yalnızca farklı açılarıyla kendi zamanlarının önemli şahsiyetlerini anlatmışlardır.⁸⁵ Bu nedenle İon’un *Epidemiai*’inde Themistokles hakkında bilgi olmadığı söylenebilir. Bununla birlikte Plutarkhos⁸⁶ “Themistokles’in birçok kızı vardı (...) İtalia adlı kızı Khios adasından Panthoides ile evlendi” bilgisini kanıtlanamasa da İon’dan almış olabilir. Panthoides’in İon ile aynı memleketten olması bu savı destekler. Bu nedendir ki İon’un, Themistokles’in kızını Atina’da değil, Khios’ta görmüş olması büyük olasılıktır. Ancak Themistokles’in kızı İtalia hakkındaki bu basit cümle dışında bilgi olmadığından yorum yapmak olanaksızdır.

İon 464-458 yılları arasındaki İsthmia Oyunlarında bir diğer çağdaş tragedya ozanı Aiskhylos ile karşılaşmıştır.⁸⁷ Bu karşılaşmanın tarihi

⁸¹ Thukydidés I. 93.4.

⁸² Plutarkhos, Perikles 28.

⁸³ Plutarkhos, *Themistokles*, 31.

⁸⁴ Plutarkhos, *Themistokles* 24.

⁸⁵ DUNCAN 1939, 135.

⁸⁶ Plutarkhos, *Themistokles*, 32.

⁸⁷ LEURINI 1992, 108; FGh 392 F.22; İsthmia Oyunları Olympia, Nemea, Pythia ile birlikte dört Panhellenik oyundan biridir. Korinthos’ta İsthmos kıyısında tanrı Poseidon adına kutlanırdı.

bilinemese de Aiskhylos'un Sicilya'ya ikinci gidişinden önceki bir tarihte olması muhtemeldir.

Sonuç olarak, Perikles'in çağdaşı, Atina hayranı, yaşamının büyük bölümünü Atina'da geçiren Khioslu İon bir gezgin ve olağanüstü bir gözlemci olması nedeniyle *Epidemai* eserinde başta İ.Ö. V. yüzyıl Atina politikalarında meydana gelen değişiklikler olmak üzere, dönemin politik eğilimlerine ışık tutmuştur. Günümüze kalan fragmanlardan İon'un politik bakış açısını en iyi yansıtan anlatısı, ılımlı oligarşik politikalar güden Kimon ile ilgilidir. Sophokles anlatısında ise Atina ve Perikles için önemli olan Samos isyanının bastırılması ön plandadır. Oligarşik yönetim biçiminde yetişmiş biri olarak İon'un Perikles'ten hoşlanmaması için pek çok neden olduğu görülmektedir. Politik olarak büyük benzerlik içinde olduğu Themistokles ile ilgili olarak tanık olduğu halde birçok gerçeği anlatmaması ise Kimon'a olan yakınlığı ve buna bağlı olarak Kimon ile Themistokles'in arasındaki uzlaşmaz tutum olarak açıklanır.

KAYNAKÇA

- Aristophanes, *Barış* (Çev. A.Erhat). Ankara: MEB Yayınları 1947.
- Aristoteles, *Fizik* (Çev. S. Babür). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları 2001.
- Athenaios, *The Deipnosophist* (İngilizce Çev. C.B.Gulick). LOEB, London 1930-1943.
- BLUMENTHAL, A.,(1939) *Ion von Chios:Die Reste Seiner Werke*. Stuttgart.
- Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* (Çev. C. Şentuna). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.
- DUNCAN, T.S.,(1939) "The Memoirs of Ion of Chios". *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*. Vol.70 (1939) 125-138.
- FGrH= *Die Fragmente der griechischen Historiker*. F. Jacoby , IIIB, Leiden 1950.
- HUXLEY, G.,(1965)"Ion of Chios". *Greek, Roman and Byzantine Studies*. Vol. 6, No 1 (1965) 29-46.
- JACOBY, F., (1947)"Some Remarks On Ion of Chios". *The Classical Quarterly*. Vol.41, No.1/2 (1947)1-17.
- LEURINI, A.,(1992) *Ionis Chii: Testimonia et Fragmenta*. Amsterdam: Adolf M. Hakkert.
- LIDDELL, H.G-SCOTT, R.,(1968). *A Greek-English Lexicon*. Oxford: Clarendon Press.
- MOMIGLIANO, A.,(1993). *The Development of Grek Biography*. Expanded Ed. Cambridge Massachusetts: Harvard University Press.
- ÖZDEMİR E.,(2002) *Yazınsal Türler*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- PCG=*Poetae Comici Graeci*, Ed. R.Kassel-C. Austin.Berlin: de Gruyter, 1983.
- Plutarkhos, *Ünlü Yunanlı ve Romalıların Yaşamları: Yaşamlar-2* (Çev. M. Mete). İstanbul: İdea Yayınları, 2005.

Strabon, *Coğrafya: Anadolu (Kitap: XII.XIII.XIV)* (Çev. A. Pekman). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları 1987.

Thukydides, *Peloponnesos Savaşı* (Çev. T. Gökçöl). İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1976.

WEBSTER T.B.L., (1936)“Sophocles and Ion of Chios”. *Hermes*. Vol.71 (1936) 263-274.

-----*History of Greek Literature*. V.I. 1936b.

WEST, M.L., (1985)“Ion of Chios” *Bulletin of the Institute of Classical Studies* 32 (1985) 71-78.